

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके द्वितीयः प्रपाठकः ॥

उद्धन्यमानमस्या अमेध्यम्। अप पाप्मानं यजमानस्य हन्तु।
शिवा नः सन्तु प्रदिशश्चतस्रः। शं नो माता पृथिवी तोकसाता।
शं नो देवीरभिष्टये। आपो भवन्तु पीतये। शं योरभि स्रवन्तु
नः। वैश्वानरस्य रूपम्। पृथिव्यां परिस्रसा। स्योनमा विशन्तु
नः॥१॥

यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः। सञ्जज्ञाने रोदसी सम्बभूवतुः।
ऊषान्कृष्णमवतु कृष्णमूषाः। इहोभयोर्यज्ञियमागमिष्ठाः।
ऊतीः कुर्वाणो यत्पृथिवीमचरः। गुहाकारमाखुरूपं प्रतीत्य।
तत्ते न्यक्तमिह सम्भरन्तः। शतं जीवेम शरदः सर्वाः। ऊर्जं
पृथिव्या रसमाभरन्तः। शतं जीवेम शरदः पुरुचीः॥२॥

वम्रीभिरनुवित्तं गुहासु। श्रोत्रं त उर्व्यबधिरा भवामः।
प्रजापतिसृष्टानां प्रजानाम्। क्षुधोऽपहृत्यै सुवितं नो अस्तु।
उप प्रभिन्नमिषमूर्जं प्रजाभ्यः। सूदं गृहेभ्यो रसमाभरामि।
यस्य रूपं बिभ्रदिमामविन्दत्। गुहा प्रविष्टाः सरिरस्य
मध्ये। तस्येदं विहतमाभरन्तः। अछम्बद्वारमस्यां विधेम॥३॥
यत्पर्यपश्यथसरिरस्य मध्ये। उर्वीमपश्यज्जगतः प्रतिष्ठाम्।

तत्पुष्करस्याऽऽयतनाद्धि जातम्। पूर्णं पृथिव्याः प्रथनं
हरामि। याभिरदृहृज्जगतः प्रतिष्ठाम्। उर्वीमिमां विश्वजनस्य
भर्त्रीम्। ता नः शिवाः शर्कराः सन्तु सर्वाः। अग्ने रेतश्चन्द्रं
हिरण्यम्। अद्ध्यः सम्भूतममृतं प्रजासु। तथ्सम्भरन्नुत्तरतो
निधाय॥४॥

अतिप्रयच्छं दुरितिं तरेयम्। अश्वौ रूपं कृत्वा यदश्वत्थे-
ऽतिष्ठः। संवत्सरं देवेभ्यो निलाय। तत्ते न्यक्तमिह सम्भरन्तः।
शतं जीवेम शरदः सर्वाः। ऊर्जः पृथिव्या अध्युत्थितोऽसि।
वनस्पते शतवल्शो विरोह। त्वया वयमिषमूर्जं मदन्तः।
रायस्पोषेण समिषा मदेम। गायत्रिया ह्रियमाणस्य यत्ते॥५॥

पूर्णमपतत्तृतीयस्यै दिवोऽधि। सोऽयं पूर्णः सोमपूर्णाद्धि
जातः। ततो हरामि सोमपीथस्यावरुद्धौ। देवानां ब्रह्मवादं
वदतां यत्। उपाशृणोः सुश्रवा वै श्रुतोऽसि। ततो मामाविशतु
ब्रह्मवर्चसम्। तथ्सम्भरंस्तदवरुन्धीय साक्षात्। यया ते
सृष्टस्याग्नेः। हेतिमशमयत्प्रजापतिः। तामिमामप्रदाहाय॥६॥

शमीं शान्त्यै हराम्यहम्। यत्ते सृष्टस्य यतः। विकङ्कतं
भा आर्च्छज्जातवेदः। तया भासा सम्मितः। उरुं नो
लोकमनु प्रभाहि। यत्ते तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दज्जातवेदः।
मरुतोऽद्विस्तमयित्वा। एतत्ते तदशनेः सम्भरामि। सात्मा
अग्ने सहृदयो भवेह। चित्रियादश्वत्थाथ्सम्भृता बृहत्यः॥७॥

शरीरमभि सङ्स्कृताः स्था। प्रजापतिना यज्ञमुखेन
सम्मिताः। तिस्रस्त्रिवृद्धिर्मिथुनाः प्रजात्यै। अश्वत्थाद्धव्य-
वाहाद्धि जाताम्। अग्नेस्तनूं यज्ञियां सम्भरामि।
शान्तयौनिं शमीगर्भम्। अग्नये प्रजनयितवै। यो अश्वत्थः
शमीगर्भः। आरुरोह त्वे सचा। तं ते हरामि ब्रह्मणा॥८॥

यज्ञियैः केतुभिः सह। यं त्वा समभरञ्जातवेदः। यथाशरीरं
भूतेषु न्यक्तम्। स सम्भृतः सीद शिवः प्रजाभ्यः। उरुं नो
लोकमनुनेषि विद्वान्। प्रवेधसे कवये मेध्याय। वचो वन्दारु
वृषभाय वृष्णे। यतो भयमभयं तन्नो अस्तु। अव देवान् यजे
हेड्यान्। समिधाऽग्निं दुवस्यत॥९॥

॥ घृत-सूक्तम् ॥

घृतैर्बोधयतातिथिम्। आऽस्मिन् हव्या जुहोतन। उप
त्वाऽग्ने हविष्मतीः। घृताचीर्यन्तु हर्यत। जुषस्व समिधो
मम। तं त्वा समिद्धिरङ्गिरः। घृतेन वर्धयामसि। बृहच्छोचा
यविष्ठ्य। समिध्यमानः प्रथमो नु धर्मः। समत्कुभिरज्यते
विश्ववारः॥१०॥

शोचिष्केशो घृतनिर्णिक्पावकः। सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान्।
घृतप्रतीको घृतयोनिरग्निः। घृतैः समिद्धो घृतमस्यान्नम्।
घृतप्रुषस्त्वा सरितो वहन्ति। घृतं पिबन्त्सुयजा यक्षि देवान्।
आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणः। घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं

पी॒त्वा मधु॑ चा॒रु गव्य॑म्। पि॒तेव॑ पु॒त्रम॒भिर॑क्षतादि॒मम्॥११॥

त्वाम॑ग्ने॒ समिधा॑नं॒ यवि॑ष्ठ। दे॒वा द॑तं च॒क्रिरे॑ हव्य॒वाह॑म्।
उ॒रु॒ज्रय॑सं घृ॒तयो॑नि॒माहु॑तम्। त्वे॒षं चक्षु॑र्दधिरे चोद॒यन्वा॑ति।
त्वाम॑ग्ने प्र॒दिव॒ आहु॑तं घृ॒तेन॑। सु॒म्नाय॑वः सु॒षमि॑धा॒ समी॑धिरे।
स वा॑वृधा॒न ओष॑धी॒भिरु॑क्षितः। उ॒रु ज्रया॑सि पा॒र्यिवा॑
वि॒तिष्ठ॑से। घृ॒तप्र॑तीकं व ऋ॒तस्य॑ धू॒रुष॑दम्। अ॒ग्निं मि॒त्रं न
स॑मिधा॒न ऋ॑ञ्जते॥१२॥

इ॒न्धा॒नो अ॒क्रो वि॒दथे॑षु दी॒द्यत्। शु॒क्रव॑र्णा॒मुदु॑ नो य॑सते
धि॒यम्। प्र॒जा अ॑ग्ने॒ संवा॑सय। आशा॑श्च प॒शुभिः॑ स॒ह।
रा॒ष्ट्राण्य॑स्मा॒ आधे॑हि। या॒न्यास॑न्त्सवि॒तुः स॒वे। म॒ही वि॑स्प॒त्नी
स॒दने॑ ऋ॒तस्य॑। अ॒र्वाची॑ ए॒तं ध॑रुणे रयी॒णाम्। अ॒न्तर्व॑त्नी
ज॒न्यं जा॒तवे॑दसम्। अ॒ध्वरा॑णां॒ जन॑यथः पुरो॒गाम्॥१३॥

आ॒रो॒हतं॑ द॒शत॑ꣳ श॒क्रो री॑र्मम। ऋ॒तेना॑ग्न॒ आयु॑षा॒ वर्च॑सा स॒ह।
ज्यो॑ग॒जीव॑न्त॒ उत्त॑रामु॒त्तरा॑ꣳ स॒माम्। द॒र्शम॑हं पू॒र्णमा॑सं य॒ज्ञं
यथा॑ य॒ज्ञैः। ऋ॒त्वि॒यव॑ती स्थो अ॒ग्निरे॑तसौ। गर्भं॑ दधा॒थां ते
वा॑म॒हं द॑दे। तथ्स॒त्यं य॒द्वीरं॑ बि॒भृथः॑। वी॒रं ज॑नयिष्यथः। ते
मत्प्रा॑तः प्रज॑निष्येथे। ते मा॒ प्रजा॑ते प्रज॑नयिष्यथः॥१४॥

प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॑ सुव॒र्गे लो॒के। अ॒नृता॑त्स॒त्यमु॑पैमि।
मा॒नुषा॑द्द्वैव्यमु॒पैमि॑। दै॒वीं वाचं॑ यच्छामि। श॒ल्वैर॑ग्निमि॒न्धानः॑।

उ॒भौ लो॒कौ सं॒नेम॒हम् । उ॒भयो॑र्लो॒कयोर् ऋ॒ध्वा । अति॑ मृ॒त्युं
ते॒राम्य॒हम् । जा॒तवे॒दो भुव॑नस्य॒ रेतः॑ । इ॒ह सि॑ञ्च॒ तप॑सो
य॒ज्ञनि॒ष्यते॑ ॥ १५ ॥

अ॒ग्निम॑श्च॒त्थादधि॑ ह॒व्यवा॒हम् । श॒मीग॒र्भाञ्जन॑यन्॒ यो म॑यो॒भूः ।
अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियः॑ । यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः । तं जा॒नन्न॑ग्न
आ॒रोह॑ । अथा॑ नो॒ वर्ध॑या र॒यिम् । अपै॑त॒ वीत॑ वि च॑ सर्प॒तातः॑ ।
येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः । अदा॑दि॒दं य॒मोऽव॑सानं
पृथि॒व्याः । अ॒क्रन्नि॒मं पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै ॥ १६ ॥

अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्यग्नेः॑ पु॒रीष॑मसि । सं॒ज्ञान॑मसि का॒मध॑रणम् । मयि॑
ते का॒मध॑रणं भूयात् । सं॒वः सृ॒जामि॑ हृद॒यानि॑ । स॒सृष्टं॑
मनो॑ अस्तु॒ वः । स॒सृष्टः॑ प्रा॒णो अस्तु॒ वः । सं या॑ वः
प्रि॒यास्त॑नुवः । सं प्रि॒या हृद॑यानि॒ वः । आ॒त्मा वो॑ अस्तु
स॒म्प्रि॒यः । स॒म्प्रि॒यास्त॑नुवो॒ मम॑ ॥ १७ ॥

कल्पे॑तां द्यावा॑पृथि॒वी । कल्प॑न्ता॒माप॒ ओष॑धीः ।
कल्प॑न्ता॒म॒ग्नयः॑ पृथ॒क् । मम॒ ज्यैष्ठ्या॑य॒ सव्र॑ताः । येऽ॒ग्नयः॑
सम॑नसः । अ॒न्तरा॑ द्यावा॑पृथि॒वी । वास॑न्ति॒कावृ॑तू अ॒भि
कल्प॑मानाः । इन्द्र॑मिव दे॒वा अ॒भि सं वि॑शन्तु । दि॒वस्त्वा
वीर्ये॑ण । पृथि॒व्यै म॑हि॒म्ना ॥ १८ ॥

अ॒न्तरि॑क्षस्य॒ पोषे॑ण । स॒र्वप॑शुमाद॒धे । अ॒जी॒जन॑न्नमृ॒तं
मर्त्या॑सः । अ॒स्त्रेमा॑णं त॒रणि॑ वी॒डुज॑म्भम् । द॒श स्व॑सारो

अ॒ग्नवः॑ समी॒चीः। पु॒माँ॑सं जा॒तम॒भि स॑र॒भन्ताम्।
 प्र॒जाप॑तेस्त्वा प्रा॒णेनाभि॑ प्राणि॑मि। पू॒ष्णः पोषे॑ण॒ मह्य॑म्।
 दी॒र्घायु॑त्वाय॑ श॒तशार॑दाय। श॒त॑ श॒रश्च॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से॥१९॥
 जी॒वात्वै॑ पु॒ण्याय॑। अ॒हं त्वद॑स्मि॒ मद॑सि॒ त्वमे॑तत्। म॒मांसि॑
 योनि॑स्तव॒ योनि॑रस्मि। म॒मैव॑ स॒न्वह॑ ह॒व्यान्य॑ग्ने। पु॒त्रः पि॒त्रे
 लो॒ककृ॑ञ्जा॒तवेदः॑। प्रा॒णे त्वा॒ऽमृत॑माद॒धामि॑। अ॒न्नाद॑म॒न्नाद्या॑य।
 गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै। सु॒गा॒रु॒हप॒त्यो वि॒दह॑न्नरा॒तीः। उ॒षसः॑ श्रेय॑सीः
 श्रेय॑सी॒र्दध॑त्॥२०॥

अ॒ग्ने स॒पत्न॑र॒ अप॒ बाध॑मानः। रा॒यस्पोष॑मिष॒मूर्ज॑म॒स्मासु॑
 धेहि॑। इ॒मा उ॒ मामु॑प॒तिष्ठ॑न्तु रा॒यः। आ॒भिः प्र॒जाभि॑रि॒ह
 संव॑सेय। इ॒हो इडा॑ तिष्ठतु वि॒श्वरू॑पी। म॒ध्ये वसो॑र्दी॒दिहि॑
 जा॒तवेदः॑। ओज॑से॒ बला॑य॒ त्वोद्य॑च्छे। वृष॑णे शु॒ष्माया॑यु॒षे
 वर्च॑से। स॒प॒त्न॒तूर॑सि वृ॒त्रतूः। यस्ते॑ दे॒वेषु॑ म॒हिमा॑ सु॒वर्गः॑॥२१॥

यस्त॑ आ॒त्मा प॒शुषु॑ प्रवि॑ष्टः। पु॒ष्टिर्या॑ ते॒ मनु॑ष्येषु पप्र॒थे।
 तया॑ नो अ॒ग्ने जुष॑माण॒ एहि॑। दि॒वः पृ॑थि॒व्याः पर्य॑न्तरि॒क्षात्।
 वाता॑त्प॒शुभ्यो॑ अ॒ध्योष॑धी॒भ्यः। यत्र॑ यत्र जा॒तवेदः॑ स॒म्बभू॑थ।
 ततो॑ नो अ॒ग्ने जुष॑माण॒ एहि॑। प्रा॒चीम॑नु॒ प्रदि॑शं॒ प्रेहि॑
 वि॒द्वान्। अ॒ग्नेर॑ग्ने पु॒रो अ॑ग्नि॒र्भवे॑ह। वि॒श्वा आ॑शा॒ दीद्या॑नो॒ वि
 भा॑हि॥२२॥

ऊ॒र्ज नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑। अ॒न्व॒ग्निरु॑षसा॒मग्र॑म॒ख्यत्।

अन्वहानि प्रथ॒मो जा॒तवे॑दाः। अनु॒ सूर्य॑स्य पु॒रु॒त्रा च॑
र॒श्मीन्। अनु॒ द्यावा॑पृथि॒वी आ॒त॒ताना॑। वि॒क्र॒मस्व॑ म॒हा॒
अ॒सि। वे॒दिष॑न्मा॒नुषे॑भ्यः। त्रिषु॒ लो॒केषु॑ जा॒गृहि॑। य॒दिदं॑
दि॒वो यद॑दः पृ॒थि॒व्याः। सं॒वि॒दा॒ने रो॑द॒सी सं ब॑भूवतुः॥२३॥

तयोः॑ पृ॒ष्ठे सी॑दतु जा॒तवे॑दाः। श॒म्भूः प्र॒जाभ्य॑स्त॒नुवै॑ स्यो॒नः।
प्रा॒णं त्वा॒ऽमृत॑ आ द॒धामि॑। अ॒न्ना॒दम॒न्नाद्या॑य। गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै।
यत्ते॑ शु॒क्र शु॒क्रं वर्चः॑ शु॒क्रा त॒नूः। शु॒क्रं ज्यो॑ति॒रज॑स्रम्। तेन॑ मे
दी॒दिहि॑ तेन॑ त्वा॒ऽऽद॑धे। अ॒ग्निना॑ऽग्ने ब्रह्म॑णा। आ॒न॒शे व्या॑न॒शे
सर्व॑मायुर्व्या॒न॒शे॥२४॥

नर्य॑ प्र॒जां मे॑ गोपाय। अ॒मृत॑त्वाय॑ जी॒वसे॑। जा॒तां
ज॒निष्य॑मा॒णां च। अ॒मृते॑ स॒त्ये प्र॑ति॒ष्ठिता॑म्। अथ॑र्ब
पि॒तुं मे॑ गोपाय। र॒सम॑न्नमिहायु॑षे। अ॒द॒ब्धा॒योऽशी॑ततनो।
अ॒विष॑न्नः पि॒तुं कृ॑णु। श॒ङ्स्य॑ प॒शून्मे॑ गोपाय। द्वि॒पादो॑ ये
चतु॑ष्पदः॥२५॥

अ॒ष्टाश॑फाश्च॒ य इ॒हाग्ने॑। ये चै॒क॑श॒फा आ॑शु॒गाः। स॒प्र॒थ
स॒भां मे॑ गोपाय। ये च॒ स॒भ्याः स॒भा॒सदः॑। ता॒निन्द्रि॑याव॒तः
कुरु॑। सर्व॑मायुरुपा॑सताम्। अहे॑ बु॒ध्निय॑ म॒न्त्रं मे॑ गोपाय।
यमृ॑षयस्त्रै॒वि॒दा वि॒दुः। ऋचः॑ सा॒मानि॑ यजू॑षि। सा हि
श्री॑र॒मृता॑ स॒ताम्॥२६॥

चतुः॑ शिखण्डा यु॒वतिः॑ सु॒पेशाः॑। घृ॒तप्र॑तीका॒ भुव॑नस्य॒ मध्ये॑।

म॒र्म॒ज्यमा॑ना म॒ह॒ते सौ॒भ॒गाय॑। म॒ह्यं धु॒क्ष्व॒ यज॑मानाय॒
कामा॑न्। इ॒हैव॑ स॒न्त॒त्रं स॒तो वो॑ अ॒ग्नयः॑। प्रा॒णेन॑ वा॒चा
मन॑सा बिभ॒र्मि। ति॒रो मा॒ स॒न्त॒मायु॑र्मा प्रहा॑सीत्। ज्योति॑षा
वो वै॒श्वान॒रेणो॑प॒तिष्ठे। प॒ञ्च॒धाऽग्नी॒न्व्य॑क्रामत्। वि॒राट्थ्सृ॑ष्टा
प्र॒जाप॑तेः। ऊ॒र्ध्वाऽऽरो॑ह॒द्रोहि॑णी। योनि॑र॒ग्नेः प्र॑ति॒ष्ठितिः॑॥ २७ ॥

वि॒श॒न्तु नः॑ पु॒रू॒चीर्वि॑धेम नि॒धाय॑ य॒त्तेऽप्र॑दाहाय बृ॒हत्यो॑ ब्रह्म॑णा दु॒वस्य॑त वि॒श्ववा॑र इ॒ममृ॑ञ्जते
पु॒रो॒गां प्र॑ज॒नयि॑ष्यथो॑ जनि॒ष्यते॑ऽस्मै॒ मम॑ महि॒म्ना व॑र्च॒से द॑ध॒त्सुव॑र्गो भा॒हि सम्ब॑भू॒वतुरा॑यु॒र्व्यान॑शे
चतु॑ष्पदः स॒तां प्र॒जाप॑तेर्द्वे च॑॥ [१]

न॒वै॒तान्य॑हा॒नि भ॑वन्ति। न॒व॒ वै सु॑व॒र्गा लो॒काः।
य॒दे॒तान्य॑हा॒न्युप॑यन्ति। न॒व॒स्वे॒व तथ्सु॑व॒र्गेषु॑ लो॒केषु॑
स॒त्रिणः॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्तो यन्ति। अ॒ग्नि॒ष्टो॒माः परः॑ सा॒मानः
का॒र्या इ॒त्याहुः॑। अ॒ग्नि॒ष्टो॒मसं॑मितः सु॒वर्गो॑ लो॒क इति॑।
द्वा॒द॒शाग्नि॑ष्टो॒मस्य॑ स्तो॒त्राणि॑। द्वा॒द॒श॒ मासाः॑ सं॒वत्स॑रः। तत्त॒न्न
सू॒क्ष्मम्। उ॒क्थ्या॑ ए॒व स॑प्त॒द॒शाः परः॑ सा॒मानः का॒र्याः॑॥ २८ ॥

प॒शवो॑ वा उ॒क्थानि॑। प॒शूना॑मव॒रुद्धौ॑। वि॒श्वजि॒दभि॒जिता॑-
व॒ग्नि॒ष्टो॒मौ। उ॒क्थ्याः॑ स॑प्त॒द॒शाः परः॑ सा॒मानः। ते स॑ऽस्तु॒ता
वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यन्ते। द्वे च॒र्चाव॑तिरि॒च्येते। ए॒क॒या
गौ॒रति॑रि॒क्तः। ए॒क॒याऽऽयु॑रू॒नः। सु॒वर्गो॑ वै लो॒को ज्योतिः॑।
ऊ॒र्ग्वि॒राट्॥ २९ ॥

सु॒व॒र्गमे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यन्ति। यत्प॒रं रा॑थ॒न्तर॑म्।
तत्प्र॑थ॒मेऽह॑न्का॒र्यम्। बृ॒हद्वि॒तीयै॑। वैरू॒पं तृ॒तीयै॑। वैरा॒जं च॑तुर्थे॑।

शा॒क्रं पञ्च॒मे। रै॒व॒तः ष॒ष्ठे। तदु॑ पृ॒ष्ठेभ्यो॑ न॒य॒न्ति। स॒न्त॒नय॑
ए॒ते ग्र॒हा गृ॒ह्यन्ते॥३०॥

अ॒ति॒ग्रा॒ह्याः परः॑ साम॒सु। इ॒मा॒ने॒वै॒तैर्लो॒का॒न्ध॒स॒न्त॒न्व॒न्ति।
मि॒थु॒ना ए॒ते ग्र॒हा गृ॒ह्यन्ते। अ॒ति॒ग्रा॒ह्याः परः॑ साम॒सु।
मि॒थु॒नमे॒व तैर्य॑ज॒माना॒ अव॑रु॒न्धते। बृ॒हत्पृ॒ष्ठं भ॑वति। बृ॒हद्वै
सु॒व॒र्गो लो॒कः। बृ॒ह॒तै॒व सु॒व॒र्गं लो॒कं य॑न्ति। त्र॒य॒स्त्रिं॒शि
ना॒म॒ साम॑। मा॒ध्यं दि॒ने प॒व॒माने॑ भवति॥३१॥

त्र॒य॒स्त्रिं॒शद्वै दे॒वताः॑। दे॒वता॑ ए॒वाव॑रु॒न्धते। ये वा इ॒तः परा॑श्च॒
सं॒व॒त्स॒रमु॑प॒य॒न्ति। न है॒नं ते स्व॒स्ति स॒मंश्नु॑वते। अथ॒ ये-
ऽमु॒तोऽर्वा॑श्चमु॒प॒य॒न्ति। ते है॒नं स्व॒स्ति स॒मंश्नु॑वते। ए॒तद्वा
अ॒मु॒तोऽर्वा॑श्चमु॒प॒य॒न्ति। यदे॒वम्। यो ह॒ खलु॑ वा॒व प्र॒जाप॑तिः।
स उ॒वे॒वेन्द्रः॑। तदु॑ दे॒वभ्यो॑ न॒य॒न्ति॥३२॥

कार्या विराङ्मह्यन्ते पवमाने भवतीन्द्र एकं च॥ [२]

स॒न्त॒ति॒र्वा ए॒ते ग्र॒हाः। यत्परः॑ सा॒मानः। वि॒षू॒वा॒न्दि॒वाकी॒र्त्य॒म॑।
यथा॒ शा॒ला॒यै पक्ष॑सी। ए॒व सं॒व॒त्स॒रस्य॑ पक्ष॑सी। यदे॒तेन॑
गृ॒ह्ये॒रन्। वि॒षू॒ची सं॒व॒त्स॒रस्य॑ पक्ष॑सी व्य॒व॒स्र॒से॒याता॑म्।
आ॒र्ति॒मा॒र्च्छे॒युः। यदे॒ते गृ॒ह्यन्ते॑। यथा॒ शा॒ला॒यै पक्ष॑सी म॒ध्य॒मं
व॒श॒म॒भि स॒मा॒यच्छ॑ति॥३३॥

ए॒व सं॒व॒त्स॒रस्य॑ पक्ष॑सी दि॒वाकी॒र्त्य॒म॒भि सं त॑न्वन्ति।
ना॒र्ति॒मा॒र्च्छ॑न्ति। ए॒क॒वि॒श॒म॒ह॑र्भवति। शु॒क्रा॒ग्रा ग्र॒हा गृ॒ह्यन्ते॑।

प्रत्युत्त॑ब्धै॒ सय॑त्वाय॑। सौर्य॑ ए॒तद॑हः प॒शुरा॑ल॒भ्यते॑। सौर्यो॑-
ऽति॒ग्राह्यो॑ गृह्यते। अह॑रे॒व रू॒पेण॑ स॒मर्ध॑यन्ति। अथो॒ अहं॑
ए॒वैष ब॒लिर्हिय॑ते। स॒प्तैत॑द॒हरति॑ग्राह्या॑ गृह्यन्ते॥३४॥

स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः। अ॒सावा॑दि॒त्यः शि॒रः
प्र॒जाना॑म्। शी॒र्षन्ने॒व प्र॒जानां॑ प्रा॒णान्द॑धाति। तस्मा॑त्स॒प्त
शी॒र्षन्प्रा॒णाः। इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा। अ॒सुरा॑न्परा॒भाव्य॑। स
इ॒माँल्लो॒कान॒भ्यज॑यत्। तस्या॒सौ लो॒कोऽन॑भिजित आसीत्।
तं वि॒श्वक॑र्मा भू॒त्वाऽभ्य॑जयत्। यद्वै॑श्वक॒र्मणो॑ गृह्यते॥३५॥

सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै। प्र वा ए॒तैऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते।
ये वै॑श्वक॒र्मणं॑ गृह्णते॑। आ॒दि॒त्यः श्वो॑ गृह्यते। इ॒यं वा
अ॒दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति। अ॒न्यो॑न्यो गृह्येते।
वि॒श्वान्ये॑वान्ये॒न क॑र्माणि कु॒र्वाणा॑ यन्ति। अ॒स्याम॒न्येन॑ प्र॒ति
ति॑ष्ठन्ति। तावा॑ऽप॒रार्धा॑त्स॒वथ्स॑रस्या॒न्यो॑न्यो गृह्येते। तावु॑भौ
स॒ह म॑हाव्र॒ते गृ॑ह्येते। य॒ज्ञस्यै॒वान्तं॑ ग॒त्वा। उ॒भयो॑र्लो॒कयोः
प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति। अ॒र्क्यमु॑क्थं भ॒वति॑। अ॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धौ॑॥३६॥

समा॒यच्छ॑त्यति॒ग्राह्या॑ गृह्यन्ते गृह्यते॑ सं॒वथ्स॑रस्या॒न्यो॑न्यो गृह्येते॑ पञ्च॑ च॥ [३]

ए॒कवि॑ं॒श ए॒ष भ॑वति। ए॒तेन॑ वै दे॒वा ए॑कवि॒ंशेन॑।
आ॒दि॒त्यमि॒त उ॑त्त॒मं सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑रो॒हयन्॑। स वा ए॒ष
इ॒त ए॑कवि॒ंशः। तस्य॑ दशा॒वस्ता॑द॒हानि॑। दश॑ प॒रस्ता॑त्।
स वा ए॒ष वि॒राज्यु॑भ॒यतः॑ प्र॒तिष्ठि॑तः। वि॒राजि॑ हि वा ए॒ष

उभयतः प्रतिष्ठितः। तस्मादन्तरेमौ लोकौ यन् सर्वेषु
सुवर्गेषु लोकेष्वभितपन्नेति॥३७॥

देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य लोकस्य। पराचोऽतिपादा-
दबिभयुः। तं छन्दोभिरदृहं धृत्यै। देवा वा आदित्यस्य
सुवर्गस्य लोकस्य। अवाचोऽवपादादबिभयुः। तं पञ्चभीं
रश्मिभिरुदवयन्। तस्मादेकविंशेऽहन्पञ्च दिवाकीर्त्यानि
क्रियन्ते। रश्मयो वै दिवाकीर्त्यानि। ये गायत्रे। ते
गायत्रीषूत्तरयोः पवमानयोः॥३८॥

महादिवाकीर्त्यं होतुः पृष्ठम्। विकर्णं ब्रह्मसामम्।
भासोऽग्निष्टोमः। अथैतानि पराणि। परैर्वै देवा आदित्यं
सुवर्गं लोकमपारयन्। यदपारयन्। तत्पराणां परत्वम्।
पारयन्त्येनं पराणि। य एवं वेद। अथैतानि स्पराणि। स्परैर्वै
देवा आदित्यं सुवर्गं लोकमस्पारयन्। यदस्पारयन्।
तत्स्पराणां स्परत्वम्। स्पारयन्त्यैनं स्पराणि। य एवं
वेद॥३९॥

एति पवमानयोः स्पराणि पञ्च च॥ [४]

अप्रतिष्ठां वा एते गच्छन्ति। येषां संवत्सरेऽनाप्तेऽथ।
एकादशिन्याप्यते। वैष्णवं वामनमालम्बन्ते। यज्ञो वै विष्णुः।
यज्ञमेवालम्बन्ते प्रतिष्ठित्यै। ऐन्द्राग्रमालम्बन्ते। इन्द्राग्नी
वै देवानामयातयामानौ। ये एव देवते अयातयाम्नी। ते
एवाऽऽलम्बन्ते॥४०॥

वैश्वदेवमालभन्ते। देवता एवावरुन्धते। द्यावापृथिव्यां
धेनुमालभन्ते। द्यावापृथिव्योरेव प्रति तिष्ठन्ति। वायुव्यं
वत्समालभन्ते। वायुरेवैभ्यो यथाऽऽयतनाद्देवता अव रुन्धे।
आदित्यामविं वशामालभन्ते। इयं वा अदितिः। अस्यामेव
प्रति तिष्ठन्ति। मैत्रावरुणीमालभन्ते॥४१॥

मित्रेणैव यज्ञस्य स्विष्टं शमयन्ति। वरुणेन दुरिष्टम्।
प्राजापत्यं तूपरं महाव्रत आलभन्ते। प्राजापत्योऽतिग्राह्यो
गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो अहं एवैष
बलिर्हियते। आग्नेयमा लभन्ते प्रति प्रज्ञात्यै। अजपेत्वान्
वा एते पूर्वैर्मासैरव रुन्धते। यदेते गव्याः पशवं आलभ्यन्ते।
उभयेषां पशूनामवरुद्धौ॥४२॥

यदतिरिक्तामेकादशिनीमालभेरन्। अप्रियं भ्रातृव्यमभ्यति-
रिच्येत। यद्वौ द्वौ पशू समस्येयुः। कनीय आयुः
कुर्वीरन्। यदेते ब्राह्मणवन्तः पशवं आलभ्यन्ते। नाप्रियं
भ्रातृव्यमभ्यतिरिच्यते। न कनीय आयुः कुर्वते॥४३॥

ते एवालभन्ते मैत्रावरुणीमालभन्तेऽवरुद्धौ सप्त च॥ [५]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा वृत्तोऽशयत्। तं देवा भूतानां
रसं तेजः सम्भृत्य। तेनैनमभिषज्यन्। महानववर्तीति।
तन्महाव्रतस्य महाव्रतत्वम्। महद्व्रतमिति। तन्महाव्रतस्य
महाव्रतत्वम्। महतो व्रतमिति। तन्महाव्रतस्य महाव्रतत्वम्।
पञ्चविंशः स्तोमो भवति॥४४॥

चतुर्विंशत्यर्धमासः संवत्सरः। यद्वा एतस्मिन्संवत्सरेऽधि
प्राजायता। तदन्नं पञ्चविंशमभवत्। मध्यतः क्रियते। मध्यतो
ह्यन्नमशितं धिनोति। अथो मध्यत एव प्रजानामूर्ध्वीयते।
अथ यद्वा इदमन्ततः क्रियते। तस्मादुदन्ते प्रजाः समेधन्ते।
अन्ततः क्रियते प्रजननायैव। त्रिवृच्छिरो भवति॥४५॥

त्रेधाविहितः हि शिरः। लोमं छुवीरस्थि। परांचा स्तुवन्ति।
तस्मात्तत्सदृगेव। न मेद्यतोऽनु मेद्यति। न कृश्यतोऽनु
कृश्यति। पञ्चदशोऽन्यः पक्षो भवति। सप्तदशोऽन्यः।
तस्माद्वयाऽस्यन्यतरमर्धमभि पर्यावर्तन्ते। अन्यतरतो हि
तद्गरीयः क्रियते॥४६॥

पञ्चविंश आत्मा भवति। तस्मान्मध्यतः पशवो वरिष्ठाः।
एकविंशं पुच्छम्। द्विपदासु स्तुवन्ति प्रतिष्ठित्यै। सर्वेण
सह स्तुवन्ति। सर्वेण ह्यात्मनाऽऽत्मन्वी। सहोत्पतन्ति।
एकैकामुच्छिषन्ति। आत्मन् ह्यङ्गानि बद्धानि। न वा एतेन
सर्वः पुरुषः॥४७॥

यदित इतो लोमानि दतो नखान्। परिमादः क्रियन्ते।
तान्येव तेन प्रत्युप्यन्ते। औदुम्बरस्तल्पो भवति।
ऊर्वा अन्नमुदुम्बरः। ऊर्ज एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ।
यस्य तल्पसद्यमनंभिजितुः स्यात्। स देवानां
साम्यक्षे। तल्पसद्यमंभिजयानीति तल्पमारुह्योद्गायेत्।
तल्पसद्यमेवाभि जयति॥४८॥

यस्य॑ तल्प॒सद्य॑म॒भिजि॑त॒ः स्यात्। स दे॒वाना॑ः साम्य॑क्षे।
तल्प॒सद्य॑ मा परा॑जे॒षीति॑ तल्प॑मा॒रुह्यो॑द्गायेत्। न तल्प॒सद्य॑
परा॑जयते। प्ले॒ङ्गे श॑सति। महो॑ वै प्ले॒ङ्गः। मह॑स
ए॒वान्नाद्य॑स्याव॑रुद्धौ। दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आसन्। त आ॑दि॒त्ये
व्याय॑च्छन्त। तं दे॒वाः सम॑जयन्॥४९॥

ब्रा॒ह्म॒णश्च॑ शू॒द्रश्च॑ चर्म॒कर्ते॑ व्याय॑च्छेते। दै॒व्यो वै वर्णो॑ ब्रा॒ह्म॒णः।
अ॒सुर्यः॑ शू॒द्रः। इ॒मेऽरा॑त्सुरि॒मे सु॑भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रो ब्रू॑यात्।
इ॒म उ॑द्वासीका॒रिण॑ इ॒मे दु॑र्भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रः। यदे॒वेषा॑ः
सुकृ॑तं या रा॒द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽभि॑ श्री॒णाति॑। यदे॒वेषा॑ दुष्कृ॑तं
याऽरा॑द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽप॑ हन्ति। ब्रा॒ह्म॒णः सं ज॑यति।
अ॒मुमे॒वाऽऽदि॒त्यं भ्रातृ॑व्यस्य॒ संवि॑न्दन्ते॥५०॥

भवति॑ भवति॑ क्रियते॑ पुरुषो॑ जयत्यजयञ्जयत्येकं॑ च॥—————[६]

उ॒द्ध॒न्यमा॑नं॒ नवै॑तानि॒ सन्त॑तिरेकवि॒ंश ए॒षोऽप्र॑तिष्ठां प्र॒जाप॑तिर्वृत्तः षट्॥६॥

उ॒द्ध॒न्यमा॑नं॒ शोचि॑ष्केशोऽग्ने॑ स॒पत्नान॑तिग्राह्या॑ वैश्वदे॒वमाल॑भन्ते पश्चा॒शत्॥५०॥

उ॒द्ध॒न्यमा॑नं॒ संवि॑न्दन्ते॥

हरिः॑ ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके द्वितीयः

प्रपाठकः समाप्तः॥